

Environmentálna etika

Slavomír Lesňák

Príroda súčasťou etiky?

- Už nie je možné žiť mravne a súčasne ostávať ľahostajným k osudu prírody
- Príroda už nie je mravne irelevantnou súčasťou reality, spadajúcou iba do kompetencie prírodnej vedy
- Ide o ohrozenie stability a funkčnosti pozemskej prírody - závažný existenčný aspekt súčasnosti, dotýkajúci sa života každého človeka ale i generácií budúcich

Čo je príroda

- zahŕňa všetku realitu, ktorá nevznikla ľudským pôsobením (nielen *príroda pozemská* - ekvivalentom pojmu *vesmír*)
- rozlišovanie medzi *prírodou neživou* (abiotickou) a jej *živými zložkami* (biota)
- vzájomné väzby a vplyvy: neživá príroda poskytuje životu predovšetkým látkové a energetické zdroje (voda, minerály, atmosféra)
- ľudská kreativita - pretváranie prírody - *kultúra*

Diverzita

- druhová pestrosť - rozmanitosť
- význam pre rovnovážne fungovanie spoločenstiev
- jedno z elementárnych pravidiel: čím je spoločenstvo diverzifikovanejšie (pestrejšie), tým je stabilnejšie a lepšie prosperuje.
- vlk či komár škodcami? každý typ organizmu má v ekosystéme dôležitou rolu - prispieva k rovnovážnemu fungovaniu.
- znižovanie diverzity jedným z najväčších rizík pre zachovanie obývateľnosti planéty
- antropogénne znižovanie diverzity (zabíjanie organizmov či ich vymieranie v dôsledku človekom spôsobených zmien prostredia) - progresívne postupujúca negatívna premena (technickej civilizácia)

Problémy prostredia

- Globálne problémy -
 - ❑ navzájom prepojené
 - ❑ synergicky pôsobiace
 - ❑ univerzálne vo svojich dopadoch - dotýkajú sa celej našej planéty (bioty i ľudskej populácie)
- Nebezpečie vojenského konfliktu (lokálne strety majú potenciál do celosvetového konfliktu, tiež spôsobujú priamu devastáciu životného prostredia)
- Rast ľudskej populácie
- Problém vyčerpania prírodných zdrojov (vrátane potravinového problému)
- Degradácia celku biosféry (zamorenie, znečistenie a vyčerpanie v dôsledku technologických procesov)

Environmentálna axiológia

A. N. Whitehead prepája ontologickú a axiologickú perspektívu:

„1.Každá jednotlivá vec je nenahraditeľnou hodnotou, pretože každá vec je novým tvůrčím prístupem ke svetu – vec vzniká ako konstelace podmínek

2.Každá vec je nedílně spojená se všemi ostatními věcmi

3.Každá vec je svým vlastním procesem sebevytváření, je chápaná ako *událost* a je tudíž vnútrne hodnotná, pretože má význam sama pro sebe

4. V prírodnom rade je obsažena potence imanentní tvorivosti.“ (Jemelka, Environmentálna etika)

Axiológia a etika

- ❧ Život človeka (ľudí)
- ❧ Celistvosť?
- ❧ Jednotlivina
- ❧ Vzdelanie – povedomie, holistický pohľad
- ❧ Biofilná (udržateľná) kultúra
- ❧ Hodnota prírody
 - ❧ materiálna užitočnosť - podkladom hodnoty
 - ❧ Vzťah k subjektu
 - ❧ (vzťah závislosti)
 - ❧ (vzťah stabilizačný)
 - ❧ (vzťah inšpiratívny)
 - ❧ (vzťah databázový)
 - ❧ (vzťah synovský)
- ❧ Alternatíva a umenie
- ❧ Sebarealizácia – zmysel života – šťastie
 - ❧ Umožňuje konzumná kultúra naplnenie v práci, v rodine?
- ❧ Zdravie a kontext diverzity – zdravie celku a častí...

Environmentálne smery

- Antropocentrizmus (ide hlavne o človeka)
- Biocentrizmus (ide hlavne o prírodu)
- Ekocentrizmus (o ekosystém)
- Zoocentrizmus (ide o každé jednotlivé zviera)

Klíč podle Librové (2016)

- ☞ Teologický – vinník (Gary Snyder – moc lidí, snížit populaci), správce zahrady (ekopragmatici), pastýř, sourozenec (František I.) (57-71)
- ☞ Motivační – deontologická etika (povinnost – altruismus), teleologická etika (ekopragmatisté), etika cností (dobrovolná skromnost, věrnost, benevolence) (47-51)
- ☞ Psychologický – evoluční hluchota (obrana ega) – zralé a nezralé strategie (bagatelizace, intelektualizace, odklad, agrese) (Librová 2016)

Environmentální žal

- ☞ Smutek, zármutek z úbytku přírody, nesmyselnosti aktivit, a pod.
- ☞ Zelená únava
- ☞ Dark Mountain Project (Kingsnorth 2010) – nový civilizační model po apokalypse, nová kultura, příprava, alternativní kultura (75-91)

Antropocentrizmus

- zdôvodnenie potreby ochrany prírody s odkazom na ľudské potreby a záujmy

„Přírodu je třeba chránit, protože ji lidé aktuálně i potenciálně potřebují pro život, je tedy chápána především jako užitečná pro člověka.“

„Je třeba o přírodu pečovat, protože ji potřebujeme.“ (Jemelka, Environmentální etika)

- Etika zodpovednosti Hansa Jonasa - jedná za záujmy toho, čo ešte neexistuje:

„Jednej tak, aby tvé skutky byly slučitelné s trvalou přítomností skutečného lidského života na Zemi! Jednej tak, aby důsledky tvé činnosti nepůsobily ničivě na budoucí možnost takového života! Neohrožuj podmínky neomezeného trvání lidstva na Zemi!

Hrozba techniky nespočíva len z jej zlyhania, ale hlavne z jej úspechu – žijeme vo svete technosféry, ktorá pohlcuje všetko a riadi ekonomiku i vedu, i náš život...

Evolučná ontológia Josefa Šmajsa

- ❧ Evolučná ontologie
 - ❧ Ústava Země
 - ❧ Ohrozená kultura (hlavné dielo)
 - ❧ Prírodné a umelé – kultúra
 - ❧ Ohrozená nie je príroda, ale kultúra!
 - ❧ Zmena protiprírodnej kultúry na biofilnú
 - ❧ Obmedzenie trhového hospodárstva, technologický skepticizmus – roussouovský návrat k prírode
 - ❧ Genetické nastavenie človeka je z praveku, je v nesúlade s rýchlosťou vývoja kultúry – človek nešťastný, nezamestnaný
 - ❧ Návrat k manuálnemu poľnohospodárstvu – riešenie nezamestnanosti i ekologickej krízy
 - ❧ Nová úloha spoločenských vied – skúmajú kultúru, kt. chceme zmeniť
- Viac: Lesňák, S.: Filozof Josef Šmajš (od teórie k angažovanosti). In: Intelektuál ako angažovaný pozorovateľ. 2016.

IS MU > [Osobní administrativa](#) > [Lidé](#)

ZVÝRAZNĚNÍ

IS.MUNI.CZ
 POŠTA
 LIDÉ

UČITEL
 ŠKOLITEL
 PUBLIKACE
 REPOZITÁŘ
 ROZVRH
 PŘEDMĚTY
 STUDIUM
 ÚŘADOVNA
 PŘIJÍMAČKY

VÝVĚSKA
 DISKUSE

PERSONÁLNÍ
 SETKÁVÁNÍ
 ÚSCHOVNA
 MŮJ WEB
 DOKUMENTY
 ELPORTÁL
 DRIL

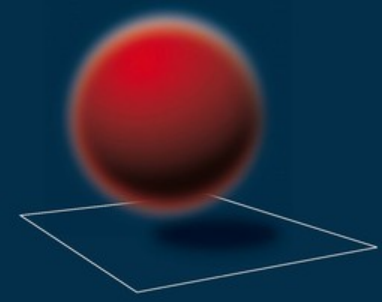
prof. PhDr. Ing. Josef Šmajš, CSc.
 učo 2543
smajs@mail.muni.cz → smajs@econ.muni.cz
 telefon: 549 49 8081

- [Pracoviště a studium](#)
- [Výuka](#)
- [Školitel](#)
- [Životopis](#)
- [Publikace](#)
- [Profil](#)

- Člověk nebo predátor?**
 ŠMAJS, Josef. Člověk nebo predátor? In *Šifra. Časopis pro ty, kteří čtou i mezi řádky*. Praha
- Duch doby nepotřebuje filozofy?**
 ŠMAJS, Josef. Duch doby nepotřebuje filozofy? In *E-republika.cz*
- Esej filozofa Šmajse o ceně práce**
 ŠMAJS, Josef. Esej filozofa Šmajse o ceně práce. In *Neovlivní.cz*

Josef Šmajš Ohrožená kultura

Od evoluční ontologie
 k ekologické politice

HOST

FILOSOFICKÝ KONCEPT ÚSTAVY ZEMĚ

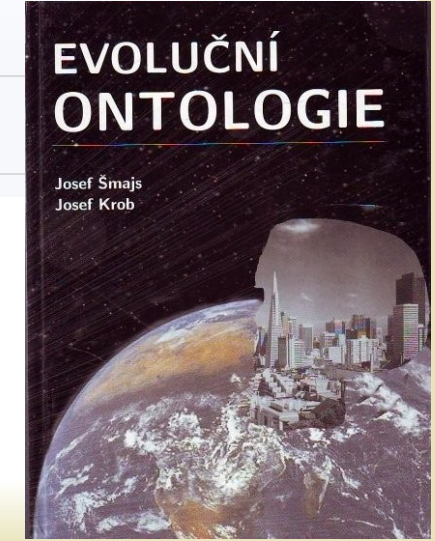
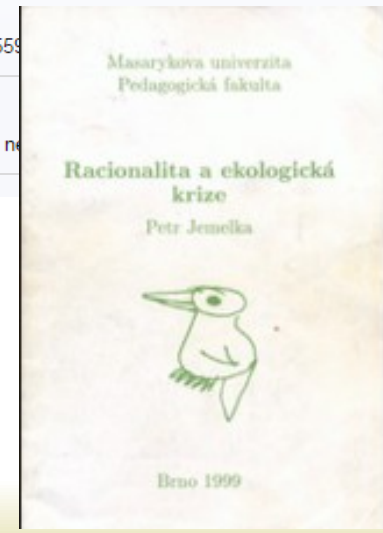
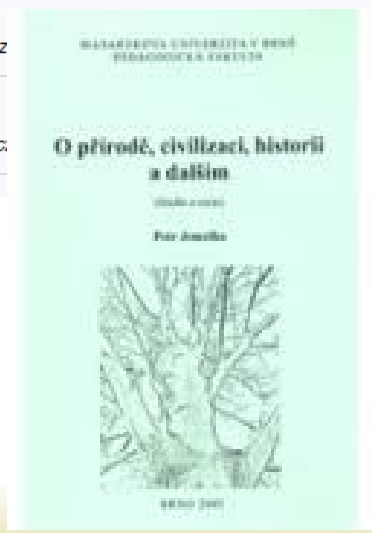
12. října 2023

12. října 2023 vydáváme knihu *Ústava Země*, která je první českou knihou, která se zabývá otázkou, jak by měla být ustavena ústava Země. Kniha je věnována památce profesora Josefa Šmajše, který byl jedním z předních českých ekologů a filozofů. Kniha je věnována památce profesora Josefa Šmajše, který byl jedním z předních českých ekologů a filozofů.

ÚSTAVA ZEMĚ

My lidé, neuvědomění obyvatelé ekologické díry planety Země, jarní se prožíváme v období globální krize – sociální, ekonomické a ekologické, jak jsme se v posledních letech dozvěděli. Tato kniha je první českou knihou, která se zabývá otázkou, jak by měla být ustavena ústava Země. Kniha je věnována památce profesora Josefa Šmajše, který byl jedním z předních českých ekologů a filozofů.

Hlava první ZEMĚ	Hlava druhá ČLOVĚK	Hlava třetí KULTURA
1. Země je přirozený ekosystém složený z mnoha různých druhů organismů, které jsou vzájemně závislé. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života.	1. Člověk není bezpochybně přírodním tvorem. Člověk je tvorem, který se vytvořil v průběhu evolučního procesu. Člověk je tvorem, který se vytvořil v průběhu evolučního procesu.	1. Kultura je uměle vytvořený a eticky hodnotitelný fenomén, který je součástí lidské existence. Kultura je uměle vytvořený a eticky hodnotitelný fenomén, který je součástí lidské existence.
2. Země je pro nás domovem a jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života. Země je pro nás domovem a jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života.	2. Člověk nemůže existovat bez Země. Člověk je závislý na Zemi a musí se s ní vyrovnat. Člověk je závislý na Zemi a musí se s ní vyrovnat.	2. Jako výraz lidské kultury vzniká uměle vytvořený ekosystém, který je součástí lidské existence. Jako výraz lidské kultury vzniká uměle vytvořený ekosystém, který je součástí lidské existence.
3. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj.	3. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj.	3. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena.
4. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života.	4. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj.	4. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena.
5. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života.	5. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj.	5. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena.
6. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života. Země je jedinou planetou, která poskytuje životní podmínky pro všechny formy života.	6. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj. Člověk má právo na život a rozvoj.	6. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena. Kultura je součástí lidské existence a musí být chráněna a rozvíjena.

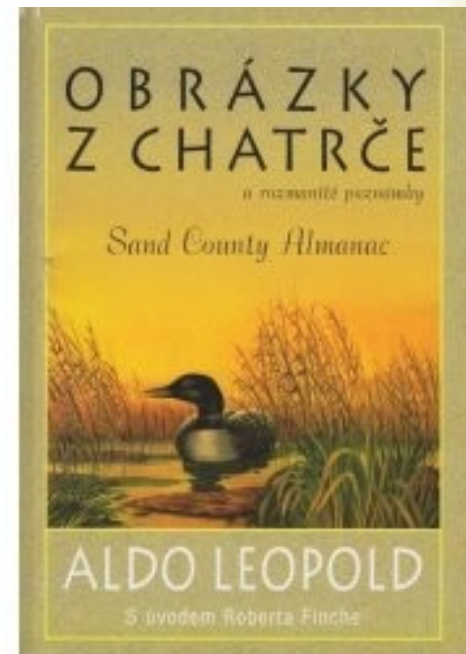
Ekocentrizmus Alda Leopolda

„Zkoumejme každou otázku z hlediska toho, co je eticky a esteticky správné, stejně jako toho, co je ekonomicky výnosné. Určitá věc je správná, když směřuje k zachování integrity, stability a krásy biotického společenství. Směruje-li jinam, je špatná.“

Garin Hardin: Etika potápajícího sa člna

- ∞ Zem - plávající loď vo vesmíre*
- ∞ Ochránáři s hlavou v oblakoch*
- ∞ Záchranný čln*
- ∞ Ekodiktatúra*

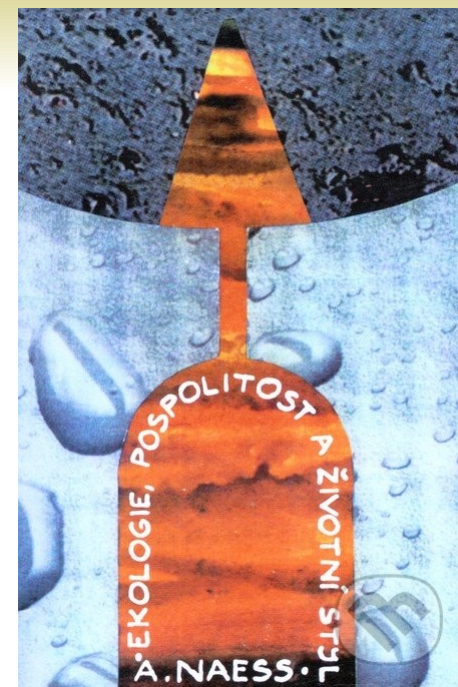

Hlbinná ekológia

- „shallow“ (povrchná) - väčšina ochranárov i tých, ktorí si uvedomujú existenciu problému. → boj proti znečisťovaniu prírody, ničeniu zdrojov; starostlivosť o zdravie človeka.
 - „deep“ (hlboká, hlbinná) – prístup spájaný s hodnotami a vnútorným prežívaním → nejde o riešenie problémov, ale o to, aby nevznikali
- „Netrid'ite odpad – raději žádný neprodukuje.“*

Nechráňme prírodu, pretože je potrebná a užitočná, ale preto, že je!“

- cieľ: Self – realisation - proces stále sa rozširujúceho Ja → rozšírenie Ja na celé živé spoločenstvo - prekonanie odcudzenia sa od prírody
- stotožnenie vlastných záujmov so záujmami živého celku.
- rozvoj sveta je zlučiteľný s udrжанím prírody - za podmienky znižovania ľudskej populácie - hlavne v západných krajinách
- prax: život v tzv. dobrovoľnej skromnosti (Hana Librová, Brno)

Morálne aspekty techniky (podľa Naessa)

- ❧ Technika - kultúrnym artefaktom, produkt práce, produkt prostredia
- ❧ Zmena techniky vedie k zmene kultúry
- ❧ Technika pokrokom? Menej technizované civilizácie menejcennými?
- ❧ Ako hodnotiť pokrok v technike? Rôzne komunity - rôzne potreby
- ❧ Pohrdanie technikou a rozvojom?
- ❧ Technokratizmus (spoločnosť nadmerne určovaná technikou, ideológia)
- ❧ Odcudzenie - zaoberáme sa technikou, nie prírodou; vplyvy
- ❧ Sebestačnosť ↔ závislosť na megaspoločnosti, na globálnom trhu atď.

Ekonomika podľa Naessa

☞ Ekonomika rastu? HNP

- ☞ Nie je merateľom blahobytu – zahŕňa menej produktov a služieb, ako používa priemerný človek
- ☞ Nepoukazuje na prerozdelenie produktov a služieb
- ☞ Nezachytáva dĺžku času, likvidáciu zdrojov, nezvratné zmeny
 - ☞ Fajčenie – reklama+predaj+liečenie a lieky – rast HNP
- ☞ Nezachytáva a znevýhodňuje domácu prácu
- ☞ Nezmyselné snahy o záchranu rastu – manipulácia?

- ❧ S rastúcim HNP - zväčšenie rozdielu medzi ambíciami a možnosťami
- ❧ S rastúcim HNP - rast znečistenia a nesolidárneho rozdelenia zdrojov

- ❧ Nulový rast?!
- ❧ Lepší ukazovateľ? Kvalita života
 - ❧ „Ankety do hĺbky“
 - ❧ Prežívanie práce a sociálnej situácie
- ❧ Vyčíslenie hodnoty ekologických projektov v peniazoch?

Prečo cítiť so zvieratami?

- ⌘ Aká hodnota iných živých tvorov?
- ⌘ Jedinečná funkcia v ekosystéme
 - ⌘ Veľkovýrobne? Žiaden ekosystém!
- ⌘ Jedinečnosť a neopakovateľnosť
- ⌘ Utrpenie
- ⌘ Závislosť
- ⌘ Rovnosť životov – ekofašizmus
- ⌘ Východisko – nie kvôli zvieratám, ale kvôli sebe
 - ⌘ Masová mäsová výroba - nezmyselná deštrukcia s dôsledkami na globálny ekosystém a zdravie

Vegetariánstvo

- ❧ výroba mäsa
- ❧ spotreba množstva energie a poľnohospodárskych plodín
- ❧ jednou z významných príčin globálneho otepľovania,
- ❧ jednou z významných príčin ničenia prírodného dedičstva (vypaľovanie pralesov kvôli pestovaniu sóje na kŕmenie zvierat),
- ❧ jedným z najväčších konzumentov vody
- ❧ jednou z príčin svetového hladu
 - ❧ „výroba mäsa“ spotrebuje 50-krát viac pôdy ako výroba rastlinnej potravy (Dubnička, 2007a, s. 378)

Luxus spôsobujúci utrpenie

☞ v iných častiach Zeme:

☞ hladom,

☞ zničením životného prostredia,

☞ stratou domova,

☞ zvyšovaním hladiny oceánov v dôsledku globálneho otepľovania,

☞ alergiami zo škodlivosti priemyselného procesu,

☞ zdražovaním energie v dôsledku zvýšenia spotreby mäsokombinátmi,

☞ tráviacimi ťažkosťami v dôsledku pojedania prílišného množstva mäsa

Prečo nespôsobovať utrpenie

- ☞ rovnaká podstata – život - dostatočným zdôvodnením hodnoty (sama osebe).
- ☞ Riziká týrania (utrpenie) zvierat z antropocentrického hľadiska:
- ☞ *vplyv na psychiku týraného a tým i na celú spoločnosť*

Jonáš Záborský: „Ukrutnosť proti nerozumným zvieratám pripravuje srdce k ukrutnosti proti ľuďom.“

Paradox:

- ☞ bezpečná a zdravá spoločnosť - podkladom hodnoty života hospodárskych zvierat

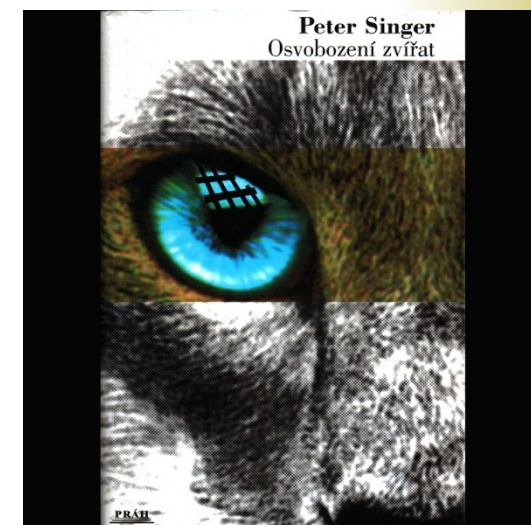
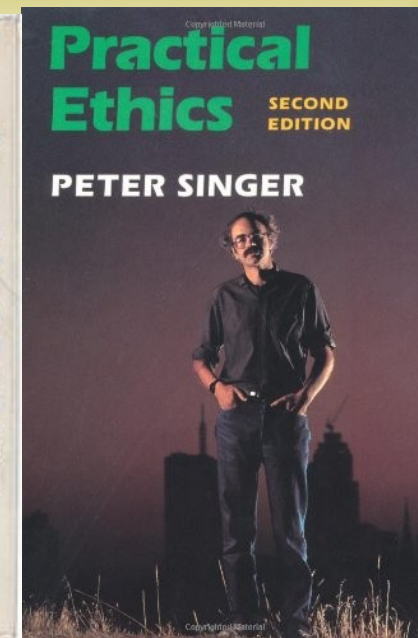
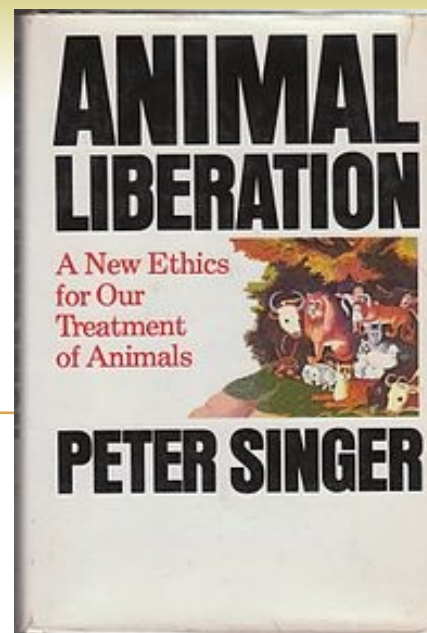
Zoocentrizmus

- ∞ Peter Singer – austrálsky utilitarista
- ∞ *Oslobodenie zvierat*
- ∞ *Spisy o etickom žití*
- ∞ *Jeden svet*

- ∞ Nielen ľudský život – ale i ostatné
- ∞ Nielen druh – ale každý jedinec (zoocentrizmus)
- ∞ Záujmy všetkých dotknutých
- ∞ Rovnosť – schopnosť trpieť rovnako
- ∞ Menejcenní – tí bez vedomia (druhizmus)

- ∞ Eutanázia, testovanie na zvieratách...

- ☞ „Je zde mnoho mentálně postižených jedinců, kteří jeví ještě menší známky uvědomování si sama sebe, než některá zvířata. Jestli tedy použijeme výše zmíněné charakteristiky pro rozdělení zvířat a lidí, umístíme tyto lidi na druhou stranu propasti, ke zvířatům. Tím budou mít etický status zvířete a ne člověka.“ (Singer, Practical Ethics, 1979, s. 61)
- ☞ „Bolest je totiž bolest a nezáleží na žádných jiných schopnostech, než na schopnosti cítit bolest, kterou prožíváme.“ (Singer, Osvobození zvířat, 2001, s. 35)

3 druhy bytostí

- ❧ 1. Bytosti bez vědomí: sem zařazuje neživé objekty, rostliny a zvířata, která nemají centrální nervový systém. Jelikož nemají žádné vědomí, nemusíme přemýšlet jak se k nim chovat. (Anzenbacher, Úvod do etiky, 2001, s. 245)
- ❧ Určení nevědomí v této kategorii je v rozporu s učením hlubinně ekologické environmentální etiky, která na rozdíl od tohoto, určila nějakou hodnotu vědomí všemu živému.
- ❧ 2. Bytosti s vědomím: sem patří zvířata, která mají centrální nervový systém. U tohoto druhu bytostí již musíme přemýšlet o tom, jak se k nim chovat. A právě zde Singer vychází z utilitarismu. Tyto bytosti již pociťují slast, je třeba se k nim chovat tak, aby celkové množství slasti ve světě narůstalo. Protože si však tyto bytosti nejsou schopny uvědomit sami sebe, může k dosažení celkové slasti docházet na úkor slasti jedince. (Anzenbacher, 2001, s. 245)
- ❧ 3. Osoby: osoby si již dokážou uvědomovat sami sebe. Při dosahování slasti tedy již musíme brát v úvahu slast každého tohoto jedince zvlášť. Tyto bytosti také mají právo na život. (Anzenbacher, 2001, s. 245)

(Kočvarová, Lesňák, Problémy uplatnění zoocentrismu..., 2016, 15-16)

- ❧ Pro mlékárenský průmysl je naprosto nezbytné, aby bylo narozené tele od krávy odstaveno co nejdříve. Předčasné odtržení mláděte od matky vede u obou zvířat k deprivaci a úzkostem. Krávy většinou ještě několik dnů po odstavení mláděte své mládě „volají“ a hledají. Představa, že bychom něco takového udělali lidské matce a novorozenci je nám naprosto cizí, ale kvůli mléku jsme ochotní toto utrpení tolerovat u krav a telat. Kočvarová, Lesňák, s. 21
- ❧ Vegetariánství vidí Singer jako formu bojkotu. Hlavním problémem totiž je, že lidé, kteří si kupují maso v obchodech, takto podporují kruté chování ke zvířatům během jejich chovu a následné porážky. Důležité tedy je přestat maso kupovat. Přestat platit korporace, které bohatnou na utrpení zvířat. Kočvarová, Lesňák, s. 22.
- ❧ Peter Singer našel hranici, kdy je podle něj možné uskutečnit potrat, onu hranici mezi zygotou a dítětem. Touto hranicí je podle něj právě 18. týden vývoje, po kterém se jedinci již vyvine nervový systém. Kočvarová, Lesňák, s. 29.

Ekofeminizmus

- K. Warren: Útlak žien a prírody je analógiou → má spoločný základ: prevažujúca dominancia tzv. maskulínneho typu kultúry

Panský vzťah mužov k ženám i k prírode: snaha o ovládanie žien i prírody

Problém je už nastavenie našej kultúry: „*Musíme zobrať do úvahy „kto prírodu konštruuje, akým spôsobom a na aký účel.“* (Kiczková 1998, s. 168)

- Ch. Merchant → obvinenie zakladateľa novovekej vedy F. Bacona
- Paralela medzi snahou násilím skrotiť prírodu a násilím skrotiť ženu – bosorku.

Zlo – to, čo je v nás divoké (prírodné) – človeka treba skrotiť!

- Ženy sa svojou prirodzenosťou nevedia od prírody odosobniť → násilná prevýchova

Ekofeminizmus

Rozdiel medzi vnímaním muža a ženy:

- analytické vs. celostné vnímanie (kontext - prírodné cykly)
- inštrumentálna racionalita vs. citlivosť
- bojovník vs. matka života
- ovládnutie vs. starostlivosť
- ❑ Maskulínna kultúra: technokratická (odcudzená prírodným kontextom), pragmatická, necitlivá
- ❑ Rozdiel je v inakosti starania sa → etika starostlivosti
- ❑ Politické presahy: K. Warren - EF je mierové nasmerovanie spoločnosti

*„Presadzovať ekofeminizmus preto znamená presadzovať hodnoty, ktoré podporujú život.“
(Kiczková 1998, s. 217)*

(dnes mužská politika → vojny)

Libéria náš vzor? Ellen Johnsonová-Sirleafová (Nobelova cena za mier 2011)

Kritická reflexia environmentálnej filozofie a etiky

- ❧ Iracionalita – nielen ako doplnok
- ❧ Odmietanie antropocentrizmu
- ❧ Neukotvenosť

Iracionalita – nielen ako doplnok

- ❧ Problematické metódy hlbinej ekológie:
- ❧ **Rozmýšľanie v tvaroch** (vzor geštaltovskej psychológie)
 - ❧ len ako jedna z alternatív racionality, nie jej nahradenie
- ❧ **Metóda rozširovania** sebauvedomujúceho a sebarealizujúceho subjektu človeka a jeho „Ja“ o jeho okolie
 - ❧ nie je schopný zvládnuť každý
 - ❧ nezaručuje plnohodnotnú sebarealizáciu zvnútorneného okolia
 - ❧ človek ako odlišný druh nedokáže plnohodnotne pochopiť
 - ❧ obsahuje protirečenie záujmov (v koho prospech radšej konať?)

Odmietanie antropocentrizmu

- ☞ „Zobrať do úvahy záujmy každej bytosti a to bez ohľadu na to, o aké záujmy ide.“ (Singer 2004, s. 43)
- ☞ Ako môžeme vedieť, aké záujmy majú iné bytosti?
- ☞ Kto sa vie do iných bytostí plnohodnotne vcítiť?
- ☞ Omylom biocentrizmu: myslí, si že nie je antropocentrický (si zakladá na kategórii ľudskej zodpovednosti a ľudskosti)
- ☞ Človek sa nedokáže odpútať od človečenstva – mravnosť je výlučne ľudskou vlastnosťou
- ☞ Uplatniť mravnosť na celú prírodu - opäť uplatniť len antropocentrizmus

Neukotvenosť

- ❧ A. Naess založil svoju hlbinnú ekológiu na rozširovaní vlastného JA,
- ❧ F. Capra na kritike racionality a miešaní poznatkov zo špeciálnych vied s náboženstvami (New Age),
- ❧ Ekofeminizmus na inakosti a pluralite,
- ❧ zoocentrizmus na rovnostárstve cítiacich bytostí a ich záujmov,
- ❧ E. Kohák na kresťanskom antropomorfizme,
- ❧ J. Lovelock na metaforickej mystifikácii, a pod.